

Бондар Л. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Малашенко О. Р.,

магістрант кафедри теорії, практики та перекладу французької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

СТРУКТУРНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОМОВНИХ КОНВЕНЦІЙ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню моделі тексту франкомовної конвенції як носія його прагматичної функції. Визначено основні структурні елементи значених текстів із погляду їх прагматичного потенціалу та впливу. Проаналізовано засоби вираження комунікативно-прагматичних інтенцій адресанта у франкомовних текстах конвенцій.

Ключові слова: франкомовні конвенції, структурно-прагматичні особливості, прагматичний ефект.

Постановка проблеми. Дослідження засобів впливу на адресата та принципів реалізації конкретного прагматичного ефекту посідають чільне місце серед проблематики багатьох наук. Окреслення цільової аудиторії, виявлення шляхів досягнення певного комунікативного результату та відповідне оформлення тексту є також необхідними умовами створення сучасних документів, зокрема конвенцій – угоди між суб'єктами міжнародного права. Таким чином, визначення й усвідомлення структурних і лексико-граматичних засобів вираження прагматичних інтенцій продуцента повідомлення є важливою передумовою ефективної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на процеси глобалізації та стрімкого науково-технічного розвитку, важко переоцінити значення міжнародного права в житті світового суспільства. З погляду лінгвістики, важливим аспектом є розуміння мовних засобів, які лежать в основі документів міжнародного права, сприяють їх авторитетності та закликають реципієнта до виконання їх положень, а також створюють у його свідомості розуміння необхідності їх дотримання.

Прагматичні та інші особливості документів міжнародного права плідно досліджувала низка вчених, серед яких можна назвати А.А. Васечко, А.І. Кіссе, Ж.С. Жемара, В.Н. Комісарова, В.В. Калюжну та ін. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених зазначеній проблематиці, питання виявлення структурно-прагматичних характеристик текстів франкомовних конвенцій залишається відкритим.

Таким чином, актуальність наших наукових розвідок зумовлена загальною спрямованістю лінгвістичних досліджень на виявлення засобів вираження прагматичного потенціалу та комунікативних інтенцій адресанта текстів міжнародного права, франкомовних угод зокрема.

Мета статті – виявити основні структурно-прагматичні особливості франкомовних конвенцій шляхом поетапного аналізу їх складових частин і встановлення засобів досягнення комунікативної мети повідомлення.

Для реалізації мети був використаний ряд методів, до яких належать дедукція, лінгвістичне спостереження, компаративний і структурний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Модель тексту конвенції, як носій його прагматичної функції, традиційно складається з преамбули, розділів, статей, прикінцевих положень і додатків [1]. Почнемо наш аналіз із назв конвенцій і проілюструємо їх прагматичні маркери на прикладах:

Convention des Nations Unies contre la corruption [3] – назва документа позначає організацію, яка є автором конвенції (ООН), а також лаконічно, але водночас досить повно передає основну тему, про яку йтиметься в документі (заходи проти корупції). Окрім цього, у ній міститься інформація щодо типу документа (конвенція). Отже, зазначений структурний елемент є важливим прагматичним інструментом і відповідає на такі питання, як *Хто написав? Що саме? Про що (з якою метою)?*

Convention sur l'interdiction de la mise au point, de la fabrication, du stockage et de l'emploi des armes chimiques et sur leur destruction [2]. Назва позначає не тільки єдину головну тему (заборона хімічної зброї як такої), а також різні аспекти (її виготовлення, розповсюдження, накопичення й утилізацію). Відтак, слід зазначити, що центральна тема супроводжується короткою інформацією про пов'язані з нею процеси. Такий досить детальний і довгий опис пояснюється тим, що в конвенції йтиметься не про всі можливі аспекти ключової теми, а лише про деякі з них. Отже, назва виконує не тільки інформативну функцію загального характеру, а й сприяє конкретизації, на основі чого ми правомірно можемо віднести її до ключових елементів прагматичного впливу на адресата повідомлення.

Convention Internationale relative aux Droits de l'Enfant [4] – відображаючи зазначені вище аспекти, назва також робить акцент на тому, що конвенція є міжнародним документом (*Internationale*). Наступним структурним елементом тексту є вступ, який передусє преамбулі та не є обов'язковим елементом, на відміну від останньої: *La corruption est un mal insidieux dont les effets sont aussi multiples que délétères...* [3, с. 5]. Аналіз проілюстрованої формальної одиниці дозволив дійти висновку, що автор намагається привернути увагу до проблеми корупції не з погляду права, міжнародних відносин або науки, а з позиції моральної відповідальності, та демонструє, чому саме корупція вважається світовим злом і яким чином вона впливає на життя людей усього світу. Іншими словами, автор імпліцитно наголошує на значенні та важливості місії міжнародного права, покликаною сприяти процвітанню всіх країн і народів та за-

гальному добробуту людства. Ця благородна мета може бути досягнута тільки за умови спільної та координованої боротьби проти корупції, тож, з погляду прагматики, саме вступ має надихнути людей, які знайомляться з текстом документа, на рішучі дії, спрямовані на подолання цієї проблеми.

Завершення вступу, створеного тогочасним Генеральним секретарем Кофі Ананом, сформульовано у формі звертання до представників усіх країн, що закликає побороти проблему корупції шляхом об'єднання зусиль: *L'adoption de la nouvelle Convention est un grand succès. Nous devons continuer sur notre lancée et faire le nécessaire pour qu'elle entre en vigueur dès que possible <...> je pense qu'ensemble nous changerons les choses* [3, с. 6].

Автор зазначає, що підписання угоди є визначним кроком на шляху боротьби з корупцією, та дає зрозуміти, що ООН цінує зусилля кожної країни. Вживання особового займенника першої особи множини сприяє ініціації сторін з метою підвищення ентузіазму всіх учасників.

У структурному плані наступним елементом документа є преамбула, яка має свої специфічні характеристики та засоби, що несуть власний прагматичний потенціал. Розглянемо частину преамбули до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання: *Tenant compte également de la Déclaration sur la protection de toutes les personnes contre la torture et autres peines ou traitements cruels <...> Désireux d'accroître l'efficacité de la lutte contre la torture <...> Sont convenus de ce qui suit <...>* [4, с. 1].

Результати аналізу зазначеної структурної одиниці дозволяють констатувати, що преамбула пояснює мету сторін, якої вони хочуть досягти за допомогою підписання документа, а також містить посилання на інші важливі документи й окреслює логічні зв'язки між ними та конвенцією. Таким чином, остання постає як один із численних елементів інформаційної сфери міжнародного права і повинна відповідати певним глобальним напрямкам розвитку світового суспільства та не вступати в конфлікт із іншими важливими джерелами інтернаціонального права. Отже, преамбула надає ніби короткий історичний огляд розвитку певної проблематики та прийняття заходів з метою подолання певних суспільних лих.

Les États parties à la présente Convention, considérant que, conformément aux principes proclamés dans la Charte des Nations Unies, la reconnaissance de la dignité inhérente à tous les membres de la famille humaine <...> ont proclamé et sont convenues que chacun peut se prévaloir de tous les droits et de toutes les libertés qui y sont énoncés, sans distinction aucune [4, с. 1]. І в цьому разі спостерігаються посилання на інші джерела міжнародного права, що доводить повну відповідність документа раніше прийнятим рішенням щодо захисту прав дитини. Окрім цього, як і в першій, так і в другій преамбулі ми бачимо дуже чітку структуру оформлення тексту, яку схематично можна зобразити таким чином:

[учасники конвенції]

{через те, що:}

[фраза-кліше] >> [посилання на минулі документи/рішення/пояснення]

[фраза-кліше] >> [посилання на минулі документи/рішення/пояснення]...

[приймають певні положення/рішення/моделі поведінки].

За преамбулою в структурному плані відтворюється основний текст конвенції, тобто її статті:

ARTICLE II

DEFINITIONS ET CRITERES

Aux fins de la présente Convention:

1. On entend par "armes chimiques" les éléments ci-après, pris ensemble ou séparément:

a) *Les produits chimiques toxiques et leurs précurseurs, à l'exception de ceux qui sont destinés à des fins non interdites par la présente Convention, aussi longtemps que les types et quantités en jeu sont compatibles avec de telles fins;* [2, с. 3].

Зазначений приклад демонструє, що за номером статті йде її тлумачення. Такий розподіл допомагає уніфікувати структуру всієї конвенції та зробити пошук конкретних статей і роботу з ними зручнішою на практиці. Структура цієї формальної одиниці характеризується значною жорсткістю та набором чітких правил до оформлення пунктів, підпунктів і пояснення до них. Так, основні пункти позначаються цифрами, тоді як підпункти нумеруються за допомогою латинських літер. Було констатовано, що велике прагматичне значення мають відступи в структурі тексту повідомлення, які дозволяють візуально відрізнити ключову інформацію від другорядної та швидко зорієнтуватися в тексті конвенції. Доходимо висновку, що виділення елементів (номера статті та її назви, пояснення до неї) жирним шрифтом позитивно впливає на візуальне сприйняття тексту та пріоритетизацію усвідомлення інформації його складових частин.

Отже, подібні принципи нумерації та розташування елементів документа мають важливий прагматичний вплив на адресата та дозволяють привернути його увагу до найважливіших аспектів повідомлення, що призводить до фактичної ієрархізації тексту конвенції на ключові та другорядні елементи, пришвидшує загальний огляд документа за необхідності ознайомлення з його основними положеннями.

Прикінцеві положення конвенцій мають у більшості випадків подібну форму та відповідні прагматичні принципи структурування значущих елементів тексту.

Останньою важливою з погляду інформативності формальною одиницею конвенції є додатки. Як свідчить сама їх назва, вони доповнюють основний текст певною об'єктивною, фактичною інформацією. Окрім цього, ці частини міжнародного договору можуть містити дані, що будуть корисними або необхідними для повного й адекватного застосування положень документа. Додатки можуть складатися з декількох одиниць, яким передуює зміст, що містить їх елементи з назвами [2, с. 163]:

ANNEXE SUR LA PROTECTION DE L'INFORMATION CONFIDENTIELLE ("ANNEXE SUR LA CONFIDENTIALITE")

A. PRINCIPES GENERAUX DU TRAITEMENT DE L'INFORMATION CONFIDENTIELLE 165

Такий прийом допомагає виокремити додатки від основного тексту, а також сприяє тому, що читач зможе досить швидко віднайти конкретну потрібну йому інформацію. Проаналізуємо на прикладі текст додатка:

2. *Le Directeur général est responsable au premier chef de la protection de l'information confidentielle. Il établit un régime rigoureux pour le traitement de l'information confidentielle par le Secrétariat technique et se conforme en cela aux principes directeurs suivants:*

a) *L'information est considérée comme confidentielle si...* [2, с. 165].

Аналіз ілюстративного матеріалу доводить, що текст додатка має чітку ієрархічну структуру: він ділиться на пункти, які, у свою чергу, можуть розгалужуватися на підпункти. Перші

позначаються арабськими цифрами, другі – латинськими літерами, а пункти наступного, ще меншого розряду, – римськими цифрами. Також варто зазначити, що чим меншого розряду є пункт, тим більшим є його абзац. Тобто ієрархічність тексту є візуальною та надзвичайно наочною і, з позиції прагматики, такі прийоми структурного поділу є носіями принципу пізнання від загального до конкретного.

Висновки. Таким чином, аналіз структурних особливостей франкомовних конвенцій дозволив визначити, що з позиції прагматики їм притаманна формальна ієрархізація, що сприяє реалізації ефективного міжкультурного спілкування між представниками різних культур, відображає необхідність дотримання положень тексту сторонами угоди та відповідає міжнародним правовим нормам. Принципи структуризації конвенцій допомагають реалізувати прагматичні інтенції адресанта, надають змогу адресату зосередитися на потрібній інформації, а також провести швидкий огляд усього документа в цілому.

Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо в дослідженні структурно-прагматичних характеристик інших документів міжнародного та національного права, а також у проведенні зіставного аналізу їх мовних засобів вираження та у визначенні перекладацьких прийомів і трансформацій, що застосовуються у процесі відтворення зазначених особливостей українською мовою.

Література:

- Куликова В.Г. Лексико-структурні та прагматичні особливості перекладу французьких текстів конвенцій. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Перекладознавство та міжкультурна комунікація. 2016. Вип. 3. С. 34–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvxdupmk_2016_3_8.
- Convention sur l'interdiction de la mise au point, de la fabrication, du stockage et de l'emploi des armes chimiques et sur leur destruction. Organisation pour l'interdiction des armes chimiques. 1993. URL: <https://www.opcw.org/fr/convention-sur-linterdiction-des-armes-chimiques/>.
- Convention des Nations Unies contre la corruption. Nations Unies. 2004. URL: https://www.unodc.org/documents/dohadeclaration/JI/UNCAC/UNCAC_-_French.pdf.
- Convention Internationale relative aux Droits de l'Enfant. Nations Unies. 1989. URL: <https://www.humanium.org/fr/texte-integral-convention-internationale-relative-droits-enfant-1989/>.
- Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants. Nations Unies. 1975. URL: <http://www.ohchr.org/FR/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx>.

Бондарь Л. В., Малашенко О. Р. Структурно-прагматические особенности французских конвенций

Аннотация. Статья посвящена исследованию модели текста франкоязычной конвенции как носителя его прагматической функции. Определены основные структурные элементы указанных текстов с точки зрения их прагматического потенциала и влияния. Проанализированы средства выражения коммуникативно-прагматических интенций адресанта франкоязычных текстов конвенций.

Ключевые слова: франкоязычные конвенции, структурно-прагматические особенности, прагматический эффект.

Bondar L., Malashenko O. Structural and pragmatic peculiarities of the French conventions

Summary. The article is devoted to the study of the French conventions text model as a carrier of its pragmatic functions. The main structural elements of these texts from the point of view of their pragmatic potential and influence have been determined. The means of communicative and pragmatic senders intentions expression of the French conventions have been analyzed.

Key words: French conventions, structural and pragmatic peculiarities, pragmatic effect.